

VELIMIR IVEZIĆ
Srednja strukovna škola Varaždin

Primljeno: 02.04.2007.
Prihvaćeno: 05.10.2007.

OLTAR SV. ANTUNA PADOVANSKOG, REMETINEC, 17. ST.

Konzervatorsko-restauratorska studija obnove oltarne cjeline

Bitne intencije teksta su: opisati izvornik, sve kontaminacije, naknadne interpolacije i neautorske dodatke; ilustrirati opseg devastacije retabla; opravdati etiku primijenjenih konzervatorsko-restauratorskih intervencija i objasniti kompatibilnost izvedenih rekonstrukcija.

Kapela Sv. Antuna Padovanskog

Oko 1704. god. uz južnu stranu glavnoga broda, tada franjevačke crkve u Remetincu, prizidana je barokna, bogato kićena, kapela sv. Antuna Padovanskog¹. Dimenzijama i visinom skladno je podređena gotičkoj crkvi kojoj pripada. Kao takva ona pruža vjernicima mogućnost individualnog štovanja sveca, molitve i kontemplacije. Kapelu je dala sagraditi obitelj Patačić s Baltazarom Patačićem na čelu - rodoljubom i osnivačem veselog društva «Pinta» te sa brojnim donatorima. U njoj je, ispred oltara, grobnica (kripta) te istaknute zagorske obitelji s kronogramom u tekstu poklopca koji označava 1697. god.. Kapela je bogato ukrašena štuko ukrasima i fresko medaljonima s prizorima iz života Sv. Antuna Padovanskog – poznatom pomoćniku nesretnih roditelja kojima su djeca umirala od različitih bolesti. Na lijevom je bočnom zidu spomenploča *Balthasar Patachich* i *Terezhia de Gereczy* (od Gereča) koju je 1722. god. dao postaviti njihov potomak Antun Aleksandar Marija Patačić za čiji život je ova kapela i bila građena kao zavjetni dar njegovih pređa. Želja za muškim nasljednikom objašnjava i rekonstruira cjelokupnu ikonografiju toga

¹ Sv. Antun Padovanski (lat. Antonius Patavinus) je svetac iz Lisabona (13.st.), a inače je glavni zaštitnik Padove. Prikazuje se odjeven u franjevački habit, često s ljiljanom u ruci, a od renesanse sa malim Isusom na rukama ili pokraj njega na postolju ili oblacima. (Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva; str. 119; A. Badurina (ur.), Zagreb, 1985.)

prostora. Na desnom zidu, odmah do trijumfalnoga luka, je spomen ploča Bartola Patačića.

U trostranom završetku kapele Sv. Antuna Padovanskog svojom se punom širinom i visinom uzdiže, istom svecu posvećen, tipični franjevački oltar. Naime, retabl krase slika i misao (tekst s atične slike) dvojice (od četiri) franjevačkih otaca: Sv. Antun Padovanski je prikazan na oltarnoj pali, a Sv. Bonaventura je autor teksta s atične slike. Tu su i skulpture dviju klarisa s atike, a poznato je da su klarise dio franjevačkog drugog reda. Oltar Sv. Antuna Padovanskog je kao i cijela kapela donacija baruna Baltazara II. i njegove žene Terezije Gereczy (grb u kartuši na retablu) i impostiran je u kapelu nekoliko godina ranije od propovjedaonice tj. na samom početku 18.st.. Zapis iz rukopisa Antuna Aleksandra Marije Patačića *Status familiae Patachich* govori o datumu posvete neke kapele. Za nas bi to mogao biti bitan podatak dovršenja izgradnje kapele i impostacije oltarne cjeline u njezin prostor. Radi se o 27. srpnju, 1704. god.².

Opis oltarne cjeline i ikonografska shema retabla Sv. Antuna Padovanskog

Oltar Sv. Antuna Padovanskog je, u stvari, trokatni, polikromirani, drveni i pozlaćeni tektonski retabl iz 17.st. zasnovan od nekoliko dijelova. Na, ciglom sazidanom i ožbukanom, stipesu se nalazi drvena menza sa svetohraništem i predelom ponad koje je oltarna pala Sv. Antuna Padovanskog iz 19.st., iako oltarna arhitektura, skulpture i ostali ukrasi potiču iz 17.st.. Naime, oltarna se pala mogla mijenjati (vodilice sa stražnje strane retabla za promjenu slike), a izvorna se slika s vremenom, najvjerojatnije, oštetila te je nestala. Navodno je iza pale bila niša sa skulpturom ili scenskim prikazom. Ništa od spomenute izvorne pale ili ostataka trodimenzionalnog scenskog prikaza za vrijeme recentnih konzervatorsko-restauratorskih radova nije zatečeno in situ, osim spomenutih vodilica, iako pisani izvori spominju nišu. Nije jasno zašto je niša sa skulpturom sveca ili scenskim prikazom nestala i da li se oltarna pala doista mijenjala tj. umetala u vodilice sa stražnje strane retabla ne bi li prigodno zakrila scenski prikaz. Na taj se način, naime, mogla mijenjati ikonografska shema oltara. Današnja pala svojim vršnim, polukružno segmentiranim, dijelom ukrasnog okvira ulazi u zonu prekinute trabeacije s oltarnih krila.

Zona postamenta i predele s bočnih strana menze otvorena je lateralnim lučnim otvorima za ulaz u ophodni prostor iza oltara. Oltarnu palu flankiraju dvije asistentske pozlaćene skulpture postavljene između parova glatkih i tordiranih stupova. Lijevo je skulptura Sv. Jeronima (atribut: kardinalski šešir,

² Originalni tekst glasi: *Anno eodem (1704.) 27a July idem BALTHASAR PATACHICH procurat Ecclesiam Remeticensem Patrum Franciscanorum per Dominum Episcopum Zagradiensem Braikovich solemniter consecrari. (Status familiae Patachich, str. 36v, R 4086, NSK Zagreb, Odjel zaštite i pohrane.)*

knjiga), a desno je skulptura Sv. Augustina (atribut: pastoral, knjiga). Iznad trabeacije prvoga kata se nalazi dvostruko prelomljeni segmentni zabat u čijoj je sredini grb obitelji Patačić-Gereczy. U toj su zoni, na vijencu, ponad tordiranih stupova zatečene skulpture ugarskih kraljeva: Sv. Ladislava (atributi: sjekira, kruna) i Sv. Stjepana Kralja (atributi: žezlo, kruna i kugla). Raspored ovih skulptura po vijencu ne podržava izvornu konstelaciju. Njih je netko zajedno sa postamentima premjestio s predele na vijenac. Pokazala su to i naknadna konzervatorsko-restauratorska istraživanja, ali i istraživanja ikonografske sheme oltara. Na tim su pozicijama nekoć vjerojatno sjedili anđeli, ali o tome nisu pronađene nikakove relevantne informacije.

Kao što brak između Baltazara i Terezije svjedoči hrvatsko-ugarsku vezu tako i njihov grb s kartuše oltara simbolizira kršćanski hrvatsko-ugarski savez sklopljen u otporu i borbi protiv osvajačkih pretenzija islama. Taj savez nije u ono vrijeme novum. Već u 10.st. su Ugarska, Hrvatska, Slavonija i Dalmacija bile zemljama “kruna sv. Stjepana”. Sličnog je karaktera i ikonografska shema skulptura s retabla dvaju ugarskih kraljeva i dvaju latinskih otaca od kojih je jedan hrvatskoga podrijetla. Riječ je o sv. Jeronimu, «dalmatincu»³ iz Štrigove u današnjem Međimurju. Ovakva ikonografska shema, u izvjesnoj mjeri, ope-
tovano simbolizira i svjedoči hrvatsko-ugarsko prijateljstvo.

Ponad retabla je atika s po par manjih stupova, lijevo i desno od atične slike, koji drže završni vijenac, a između kojih su skulpture dviju redovnica – klarisa⁴. Vrh atike bio je zaključen križem kao i na ostalim oltarima u crkvi te na propovjedaonici. U sredini atike je slika sa relikvijarom svečeva jezika tj. pokaznicom „Presvetog oltarnog sakramenta“ među glavicama anđela i s dva anđela pri dnu slike, na oblacima, od kojih jedan nosi u ruci ljiljan (simbol čistoće života i atribut sv. Antuna Padovanskog), a drugi drži ovalnu ploču s natpisom latinskog teksta sv. Bonaventure⁵:

³ Sv. Jeronim (lat. *Hieronymus*) rođen je u rimskoj Dalmaciji u Stridonu. S obzirom da taj lokalitet nije identificiran ni do današnjih dana neki izvori proizvoljno tvrde da se radi o Štrigovi u Međimurju. Tu tezu podupire i izjava koja se veže uz Sv. Jeronima «*Parce mihi, Domine, quia Dalamta sum!*» – Oprosti mi, Gospodine, jer sam Dalmatinac, a rimska se provincija Dalmacija navodno pružala čak i preko današnjeg Međimurja. (opaska autora)

⁴ U franjevačkom su redu klarise tzv. drugi red namijenjen samo ženama koje žele živjeti samostanskim životom. Red je nazvan po prvoj redovnici Sv. Klari (rodod iz Assisija). Nose odijelo smeđe boje i žive u strogoj klauzuri zbrinjavajući i odgajajući red siromašnih djevojaka. (Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva; str. 232.; A. Badurina (ur.), Zagreb, 1985.)

⁵ Tekst Sv. Bonaventure s atične slike je, u stvari, pohvala jeziku Sv. Antuna Padovanskog prikazanog u pokaznici atične slike. Prilikom translacije Antunova tijela 1263. god. u novu baziliku podignutu uz crkvicu u kojoj je bio prvotno pokopan uz svečevu je mrtvo i ruinirano tijelo nakon trideset i dvije godine po ukopu pronađen neoštećen i dobro prokrvljen svečev jezik.

Kardinal Sv. Bonaventura – jedan je od četvorice franjevačkih otaca (Sv. Franjo, Sv. Bonaventura, Sv. Antun Padovanski, Sv. Bernardin Sijenski). Kada je Sv. Franjo kao dijete teško obolio sveti mu je Franjo spasio život te kad je ovaj ozdravio Franjo je uskliknuo: “*O buona ventura!*” (“O, dobre li sreće!”). Tako

O
LINGVA BENE,,
DICTA, QUAE DO,,
MINUM SEMPER
BENEDIxiSTi, ET
AliOS BENEDiCERE
FECiSTi

S. Bonaven,,

U prijevodu bi to značilo:

O
JEZIČE BLAGOSLOVLJENI
KOJI GOSPODINA
UVIJEK BLAGOSLIVLJAŠ
I DRUGE BLAGOSLIVLJATI
UČIŠ.

Sv. Bonaventura

U ukladi predele, pak, iza tabernakla stoji sljedeći natpis:

OV OLTAR ZPOCHETKA.
BIL je cherno pofarban; leta i642.
zatem; pod: G.P: Još. Maretich. Renover-
ran je i8i9.

Neki se povjesničari umjetnosti ne slažu s vjerodostojnošću prve godine navedene na ovom natpisu tj. s godinom 1642. ili 1648.!? , iako bi neka od tih godina mogla biti sasvim ispravna. To tim više jer konzervatorsko-restauratorska istraživanja nisu ispod polikromije tog natpisa otkrila neki raniji i drugačiji natpis te pokazala mogućnost kasnije 1692.god. - Osim ako se ne radi o površnoj transkripciji godina iz nekog dokumenta. Najvjerojatnije je riječ o zabuni

je Bonaventura dobio ime. Kasnije je on ušao u franjevački red te je postao i kardinalom. Bio je učenjak, mistik, teolog i jedan od franjevačkih ideologa 13.st. Napisao je brojne teološke rasprave i životopis Sv. Franje. Prikazuje se, ili u kardinalskoj ili u franjevačkoj opravi. Atribut mu je "Arbor vitae" (Drvo života) sa pelikanom na vrhu... Nosi naslov "Doctor seraphicus" – serafski naučitelj. (Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva; str. 173; A. Badurina (ur.), Zagreb, 1985.)

u tekstu jer se vjerojatno misli na datum prvog polikromiranja i nastanak oltarne arhitekture, a ne na bojanje oltarne cjeline u crno. Naime, oltar je najvjerojatnije prilikom impostacije u kapelu s početka 18.st. prebojan u crno (imitacija ebanovine) prema pavlinskom predlošku, a izvorno je mnogo prije bio polikromiran (crvena, modra i zelena marmorizacija) i to bez kredne osnove što predočuje rad slabijeg polikromatora iz neke lokalne radionice.

Oltar je skladan kao cjelina i tipični je rad iz druge polovine ili s kraja 17.st. prema ornamentici, arhitektonskoj kompoziciji i stilskoj koncepciji.

Oltarna pala Sv. Antuna Padovanskog (19.st.)

Sv. Antun Padovanski (lat. Antonius Patavinus) je svetac iz Lisabona (13.st.) kojemu je Franjo Asiški povjerio odgojni rad u franjevačkom redu (Bologna, Montpellier, Toulouse, Padova) nakon što ga je ovaj impresionirao svojim govorničkim darom u propovijedanju. Obično je prikazan kao golobradi mladić odjeven u franjevački habit, a u rukama drži atribute poput ljiljana, procvjeta-log križa, knjige, ribe ili plamena. Još od vremena renesanse prikazuju ga s malim Isusom na rukama. Antun Padovanski glavni je zaštitnik grada Padove. Po jednoj od mnogobrojnih legendi prilikom nošenja euharistije umirućemu pred njim je kleknuo magarac nekog krivovjerca te se često prikazuje i s magarcem koji kleči. Vrlo je popularan i čest je svetac u našim krajevima.

Postojeću oltarnu palu Sv. Antuna Padovanskog naslikao je 1803. god. pictor Ivan Görner⁶ (1766.-1806.) iz Varaždina. Ta je slika tipična za 19.st. s prikazom Antuna Padovanskog koji kleči odjeven u franjevački habit pred menzom u oblacima ponad kojih, među anđelima, stoji dijete - Isus. Svetac je u kompoziciji premali, a kompletni je prizor mogao biti približen promatraču. Gornji dio i lijeva margina slike su prazni, draperija je nevješto slikana kao i lica anđela i sl. Slika vrsnoćom stila i rukopisa zaostaje za cjelinom u koju je interpolirana te remeti njezin sklad, ali izvornika danas više nema te se moramo zadovoljiti postojećim stanjem stvari. Oltarna je pala nakon čišćenja i skidanja potamnjelog firmisa s lica slike ipak ostala nešto tamnija u tonu od tona kartuše i slike s atike iz 17.st. jer ju je slikar Görner, slikajući je, komparirao u tonu sa, tada već potamnjelom, slikom «Presvetog oltarnog sakramenta» s atike. Slika je u svom gornjem dijelu polukružno-segmentirano završena. Podokvir je bio neispravan i dotrajao te je zamijenjen novim, a platno je kao i izvorni

⁶ Slikar Ivan Görner (1766-1806) djeluje u Varaždinu između 1788. i 1806. god.. U Varaždinu je podstanar u kući župana Julija Keglevića 1788./89. te u kući udovice slikara Josipa Sartorija u današnjoj Kranjčevićевой ulici. Radio je u Štrigovi, u Varaždinu i drugdje ali nikad nije postao pravim varaždincem. Pokopan je u Varaždinu: kod kapele Sv. Florijana. (Lentić-Kugli I., „Građa za proučavanje varaždinskih pictora u 18.st. (II dio)“, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, XXVI. (1977.), br. 4, 36-46)

Oltar Sv. Antuna Padovanskog, (17.st.), Rkt župa Kraljice Sv. Krunice, Remetinec
Fotografije: 1.Oltarna cjelina nakon provedenih konzervatorsko-restauratorskih radova; 2.Tekst s predele oltara: "OV OLTAR ZPOCHETKA BIL JE cherno pofarban; Leta i642. zatem; pod: G. P. : Ioš. Maretich. Renover, ran je, i8i9."

Oltar Sv. Antuna Padovanskog, (17.st.), Rkt župa Kraljice Sv. Krunice, Remetinec
Fotografije: Arhitektura oltara – sondiranja polikromnog sloja: 1. sonda preko profilacije i uklade lijevog dovratnika; 2. sonda uklade s oltarnog krila; 3. sonda s baze skulpture; 4. sonda sa segmentnog ukrasa u zoni kartuše

podokvir bilo nagriženo od glodavaca i perforirano u donjem lijevom kutu. Platno je bilo znatno zaprašeno, girlandnih nabora (naročito u donjem dijelu), a zaštitni je firnis potamnio i krepirao. Tragovi prečke podokvira jasno su se ocrtavali na platnu. Po rubnim su dijelovima platna i podokviru bili primjetni ostaci korozije s čavlića.

Lice slike se najprije očistilo triamonium zitratom otopinom u destiliranoj vodi, a zatim 96%-tnim etilnim alkoholom i djelomice amonijačnim rastvorom u destiliranoj vodi. Neutralizacija ovoga agresivnijeg tretmana se ujednačeno izvela terpentinom po cijeloj površini slike. Pozadina platna se oprala kistom od svinjske čekinje. Platno se izravnilo optežavanjem i peglanjem na toplinskom stolu, a polikromni je sloj sa krednom preparacijom impregniran blagom rastopinom beve u benzinu. Izradio se novi i čvršći podokvir sa rubnim istacima te prečkom istih dimenzija kao kod izvornoga. Nakon čišćenja slike dodatno su se ojačali rubovi platna (strip-lining) lanenim tkanjem i bevom u filmu te je slika nakon krpanja perforacije pri dnu napeta na novi podokvir. Nakon kitanja lakuna i provedenog retuša, površina slike je zaštićena lakom (Lukas Glanz 2321) s ultra-ljubičastom (UV) zaštitom.

Slika „Presvetog oltarnog sakramenta“s atike

Radi se o prikazu pokaznice sa svečevim jezikom koja lebdi na oblačiću među anđelima od kojih jedan nosi u ruci ljiljan (simbol čistoće života i atribut sv. Antuna Padovanskog), a drugi drži ovalnu ploču sa već prije opisanim tekstom koji je izgovorio Sv. Bonaventura.

Slika je u gornjem dijelu završena kao heksagon (trostrano), a slikana je na konopljinom platnu sa smeđom bolusnom osnovom. Taj materijal i tehnika preparacije platna karakteristični su za 17.st. Podokvir je neispravan i olabavljen, a platno je zaprašeno, jače iskrakelirano i sa stražnje strane poprskano vapnom. Polikromija slike je u donjem dijelu istrošena (sastrugana je i otpala je), a tkanje je poderano. Prisutna je korozija na platnu oko čavlića.

S lica slike je najprije odstranjen potamnjeni sloj firnisa acetonom. Neutralizacija ovog agresivnog postupka izvela se terpentinskim uljem preko cijele površine slikanog sloja. Pozadina platna se oprala četkom od sirkovih vlakana. Platno se izravnilo optežavanjem i peglanjem na toplom stolu. Izrađen je novi podokvir sa rubnim istacima koji onemogućavaju stvaranje pregibnih tragova uz rubove platna. Rubni su se dijelovi platna dodatno ojačali (strip-lining) lanenim tkanjem te je slika napeta na novi podokvir. Nakon kitanja i retuša lakuna zaštićena je zaštitnim lakom (Lukas Glanz 2321 s UV zaštitom).

Oltar Sv. Antuna Padovanskog, (17.st.), Rkt župa Kraljice Sv. Krunice, Remetinec
Grb baruna Baltaraza II., Patačića i njegove žene Terezije Gereczy prije, u tijeku i
nakon recentnih rekonstrukcija mnogobrojnih dijelova u drvetu, a koji su bili nadoknađeni u gipsu

Kartuša s alijansnim⁷ grbom baruna Patačića i žene mu Terezije

Kartuša, postavljena izvorno iznad oltarne pale, je bila oblikovana od volutastih pozlaćenih vitica i listića koji, u plastički vrlo izraženoj formi, uokviruju grb Baltazara Patačića i žene mu Terezije Gereczy. Grb je podijeljen na dva dijela i nalik je na onaj grb obitelji Patačić izveden u štuku iznad trijumfnoga luka kapele. Na lijevoj su strani heraldičke oznake Terezije Gerezy. Na plavičasto morskoj podlozi je prikazana naga djevica sa vijorećom tkaninom (maramom!?) u rukama i sidrom ispod nogu. S desne joj je strane zelenkasto krilo naslikano u njezinoj veličini. Krilo je znak božanskog poslanja, a sidro (Sidro duše, Heb 6,19) je simbol kršćanske nade i postojanosti.

Desna je strana posvećena heraldičkim oznakama Baltazara Patačića. Tu je na smeđoj (donja polovica) i tirkiznoj (gornja polovica) podlozi prikazan oklopljeni vitez s mačem u desnoj ruci i odsječenom glavom turčina u lijevoj ruci. Do nogu mu je krotki zmaj (znak pobjede nad mračnim silama), a ponad njega su: šestokraka zvijezda i mjesec mladak. Ukupna simbolika desne strane grba potvrđuje Baltazarovo sudjelovanje u ratu protiv Turaka.

Kartuša je zatečena u vrlo trošnom stanju i već je bila obnavljana (1819. god.), a i kasnije. Donji je dio bio potpuno izmijenjen i truo, pretvoren u prašinu. Forma se raspadala pri dodiru. Na hrpi ju je držala samo kredna osnova (sada ovojnica), dijelovi lipinog drveta koje još nije istrunulo, gipsana forma inkorporirana u razlistali ukras te šperploča nedavno nalijepljena sa stražnje strane. Mnogi su dijelovi tog ukrasa spajani čavlima koji su u znatnoj mjeri korodirali i gipsanim rekonstrukcijama nalijepljenih na tanku ploču sa stražnje strane. Nakon skidanja tih neautorskih i tehnološki nekompatibilnih dodatka cjelokupni se florealni okvir raspao pa ga se odlučilo impregnirati i ojačati postojeće središnje motive grba, a florealni okvir rekonstruirati prema postojećim izvornim drvenim dijelovima, ali i prema gipsanim odljevima koji nisu najbolje pristajali uz izvornik, ali su bili jedini uzorak koji je kipara mogao uputiti na logičnosti u slijedu postojeće forme.

Asistentske skulpture

Asistentske skulpture četiriju svetaca nisu zatečene na svojim izvornim pozicijama. Skulpture ugarskih kraljeva sv. Stjepana i sv. Ladislava nisu izvorno bile postavljene iznad trabeacije glavnoga vijenca, a niti su skulpture sv. Jeronima i sv. Augustina bile postavljene uz oltarnu palu. Na nepravilnu konstelaciju skulptura ukazala je i konstrukcija vijenca te tragovi postamenata na predeli između tordiranih i ravnih stupova. Njihova je konstelacija, dakle, prilikom re-

⁷ Alijansni grb – označava međudržavni, hrvatsko-mađarski savez (Rječnik stranih riječi, str. 48, B. Klaić, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1981.).

centne impostacije podešena prema tragovima na predeli i logičnoj shemi njihovih pogleda uprtih iz prostora kapele prema brodu crkve i vjernicima.

1. Skulptura sv. Jeronima (atribut: kardinalski šešir, knjiga) u recentnoj je konstelaciji postavljena skroz lijevo između stupova. Sv. Jeronim (*Eusebius Hieronymus Sopronius*) je jedan od četvorice latinskih otaca iz 4.st. Rođen je u Stridonu u rimskoj provinciji Dalmaciji. Često se još prikazuje i sjedokos i bradat u pratnji lava ili kao pokornik u pustinji ili pećini govoreći “*Parce mihi, Domine, quia Dalmata sum!*” (“Oprosti mi, Gospodine, jer sam Dalmatinac!”). Prikazi Sv. Jeronima su česti u našim krajevima. Iako naš Jeronim nema lava kao atribut i nije prikazan kao bradati starac ima kardinalski šešir koji inače karakterizira purpurna boja, a kod skulpture s našeg oltara je crven. Sveti se Jeronim često prikazuje kao učen čovjek s knjigom na kojoj je natpis kojim se aludira na njegov prijevod biblije (*Vulgata*⁸) na latinski jezik: *In principio creavit Deus coelum et terram* (“U početku stvori Bog nebo i zemlju). Kao doktor Crkve prikazuje se odjeven u kardinalsko ruho (moceta, roketa, kardinalski šešir) i modelom crkve u ruci iako Sv. Jeronim nije nikada bio kardinal⁹.

⁸ Vulgus = puk. Odnosi se na jezik običnog puka. Taj je prijevod na Tridentskom saboru (16.st.) proglašen službenim latinskim tekstom Crkve. (Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva; str. 298; A. Badurina (ur.), Zagreb, 1985.)

⁹ U Jeronimovo vrijeme kardinalska služba još nije postojala. Dok je Jeronim bio u Rimu prisustvovao je sastanku koji je organizirao papa Damas I. Vjerojatno su ga na temelju toga portretirali kao kardinala (Rječnik tema i simbola u umjetnosti, J. Hall, str. 140., A. Cesarec, Zagreb, 1991.).

Oltar Sv. Antuna Padovanskog, (17.st.), RKT župa Kraljice Sv. Krunice, Remetinec
Obnova asistentskih skulptura: Sv. Jeronim prije i nakon provedenih konzervatorsko-
restauratorskih radova (fot: 1. i 3.); stanje skulpture (fot:2. i 4.)

2. Skulptura Sv. Augustina (atribut: pastoral, knjiga) postavljena je prilikom recentne obnove skroz desno. Sv. Augustin (*Augustinus*) jedan je od četvorice latinskih crkvenih otaca iz 5.st. Odgojen je u Kartagi i ispočetka je odbijao kršćanstvo, a nakon karijere govornika u Milanu ta ga je religija ipak privukla. Tek je kasnije Augustin postao biskupom.

Obično ga se prikazuje u biskupskoj odori s knjigom i perom aludirajući tako na njegovo književno stvaralaštvo (Ispovijesti). Osobiti mu je atribut još i plameno srce probodeno strelicom kao znak žarke pobožnosti.

3. Skulptura ugarskoga kralja Sv. Stjepana (atributi: žezlo, kruna i kugla) je prilikom nedavne obnove postavljena lijevo od pale. Sv. Stjepan (lat.: *Stephanus*) rođen je oko 975. god. u Gran Strigoniumu (Esztergom) kao Arpadov praunuk, a umro 1038. god. Bio je oženjen bavarskom kneginjom. Pokrstio je Mađare, proglasio se kraljem i dao se okruniti krunom koju je blagoslovio papa Silvestar II.. Ugarska, Hrvatska, Slavonija i Dalmacija bile su tada „zemljama krune Sv. Stjepana“. Njegov je kult raširen dosta od srednjeg vijeka u sjevernoj Hrvatskoj i Slavoniji.

Prikazuje se kao stariji bradati vitez ogrnut kraljevskim plaštem i krunom na glavi. Upravo takvog, okrunjenog Sv. Stjepana s kraljevskom kuglom i žezlom u rukama nalazimo i na našem oltaru iz remetinečke crkve. Uz njega se često pojavljuju još i skulpture Sv. Emerika i Sv. Ladislava.

4. Skulptura ugarskoga kralja Sv. Ladislava (atributi: sjekira, kruna, štit) je danas smještena desno od pale između tordiranih i ravnih stupova.

Sv. Ladislav (lat.: *Ladislaus*) je rođen 1040. god. kao sin mađarskog kralja Bele I.. Učvrstio je kršćanstvo u Mađarskoj i nakon sjedinjenja Hrvatske s Mađarskom osniva biskupiju u Zagrebu 1091. god. Umro je 1095. god. i pokopan je u Velikom Varadinu (Nagyvarad). Utjelovljenje je srednjovjekovnog ideala viteštva: pobožnost, poniznost, dobročinstva. Štuje ga se, kao i Sv. Stjepana, u sjevernoj Hrvatskoj i Slavoniji, a smatralo se da je podrijetlom iz neke hrvatske kneževske ili kraljevske porodice. Prikazuje ga se kao snažnog viteza u oklopu zaogrnutog kraljevskim plaštem s krunom na glavi i redovito sa velikim štitom na kojemu je križ s dva poprečna kraka. Takav se križ nalazi i na mađarskom grbu, a upravo takav štit i križ atribuiraju i našeg Ladislava.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na skulpturama

Sve su skulpture na oltaru bile podjednako devastirane. Drvena je struktura pretvorena u prašnjavu masu koju na hrpi drži samo tutkalno-kredna ovojnica. Izvorno su bile pozlaćene poliranom bolusnom pozlatom, s mjestimice kombiniranim srebrnim listićima koji su u međuvremenu oksidirali i potamnili. Preko izvorne pozlate kasnije je stavljena uljna (mixtionska) mat pozlata. Is-

tovjeto su obrađeni i svi florealni ukrasi s oltara jedino što su na posrebnjenjima s njih pronađeni i ostaci lazura. Pretpostavka je da je srebro bilo lazurirano uljanom žutom bojom koja je u međuvremenu krepirala i potamnila. Četiri skulpture s atike (klarise i sv. kraljevi) su bile restaurirane prije petnaestak godina¹⁰ te su one u malo boljem stanju nego skulpture s predele. Preslik s njih nije bio skinut već su samo bile očišćene i retuširane. Drvo klarisa je bilo impregnirano paraloidom. Istrunuli dijelovi drveta su bili pokrpani gipsanom masom i podosta korodiranim čavlina nađenim u gipsu.

Recentni su konzervatorsko- restauratorski zahvati započeti skidanjem tih neautorskih dodataka, rastavljanjem skulptura u dijelove (skidanjem ekstremiteta) te impregniranjem drvene strukture paraloidnom otopinom u nitro razrjeđivaču (ujedno i profilaktička zaštita). Da bi se pospješila penetracija sredstva u suhu prašnjavu masu bilo je potrebno izbušiti drvo skulptura s poledine. Skulptura jedne od dviju klarisa slično je već bila obrađena s poledine. Ona je raspiljena paralelnim urezima po dužini koji su zatvoreni drvenim lipovim letvicama. Nakon konsolidacije drvene strukture prišlo se spajanju dijelova i rekonstrukciji nedostajuće forme. Zatim su se skinule naknadne pozlate, a oštećeni su se dijelovi kredirali i bolusirali. Te su lakune pozlaćene, a trošno i oksidirano srebro se imitiralo uz pomoć grafitnog i srebrnog praha u gumiarabici koji se polirao. Istom su metodom i istovjetnim postupcima obrađeni i svi pozlaćeni florealni ukrasi s oltarne arhitekture.

Stanje materijala

Sondiranja polikromnog sloja su pokazala da je oltar više puta bio obnavljan i da je tada promijenjen izgled polikromije tj. da je kompletna arhitektura oltara kompletno prebojana u crnu boju sa smeđim marmorizacijama po profilacijama, a ukrasi i letvice su pozlaćeni. Nekoć marmorizirana oltarna cjelina pretvorena je tada u gotovo monokromni artefakt. No, nije sasvim jasno da li je to već bilo učinjeno u vrijeme impostacije oltara u kapelu ili kasnije za neke od obnova („prefriškavanja“). Naime, postojale su barem tri obnove oltarne cjeline do recentnih radova: prva - u vrijeme impostacije oltara u kapelu kada je najvjerojatnije obojan u crno (imitacija ebanovine) kao i propovjedaonica; druga - u 19.st. (1819. god.) kada je i propovjedaonica bila „prefriškana“ smeđim tonovima preko crnog izvornika; treća obnova pada svakako oko 1911. god. kada su bili nadomješteni nestali dijelovi izliveni u gipsu i kada je poliranu bolusnu pozlatu zamijenila matirana uljna pozlata (istovjetni postupci su rađeni i na oltaru i na propovjedaonici). Ovu tezu potvrđuju fotografije prof. G.

¹⁰ Nije pronađena pisana dokumentacija o tome tko ih je restaurirao, a sadašnji župnik, velečasni Josip Pavlek tvrdi da su radove izvodili djelatnici Odjela za polikromnu plastiku Restauratorskog zavoda Hrvatske iz Zagreba (opaska autora).

Szabe iz 1911. god.¹¹. Skulpture svetaca Stjepana i Ladislava tada su već razmještene po trabeaciji prvog kata, a veći dio florealnog ukrasa sa grba nedostaje kao i cjelokupni, sasvim desni, girlandni ukras. Mnogi su se dijelovi tijekom vremena razljepili, rastočili i raspali, a svu građu od lipovog drveta (skulpture i ukrasi) razorile su ličinke kukaca (anobium punctatum) u tolikoj mjeri da su njihova statika i opstojnost prije obnove bili u, doista, neizvjesnom stanju. Lateralni ukrasi s oltarnih krila potpuno su polomljeni i gotovo da su nestali. Skulpture su doslovce pretvorene u spužvastu strukturu, a najviše u drvenu prašinu. Površina drveta je mekana i već pod laganim pritiskom se uvija. Razorni učinak ličinki kukaca je gotovo termitske prirode jer su kredno-tutkalne ljuske ispunjene samo drvenom prašinom i artefakti se i pri laganom dodiru raspadaju. Mnogi dijelovi nedostaju kao npr. dijelovi kapitela florealnih ukrasa, girlandi s voćem, atributi svetaca, itd... Primjetno je jako odizanje kredne osnove na skulpturi i ukrasnoj plastici. Zabatna je profilacija rastavljena i nedostaje iznad tordiranih stupova. Neki su dijelovi abrazivno obrađivani (gregurave letvice) te je njihova forma na taj način devastirana. Nedostaju volutice i listovi akantusa s već prerađivanih kapitela, a mnoge su volutice i akantus nadomješteni gipsanim rekonstrukcijama.

Godine 1819. oltar je bio djelomice preslikan, a mnogi su ornamentalni ukrasi prilikom popravka pojednostavljeni, postavljeni su na pogrešno mjesto, itd.. U razdoblju između 1911. do 1914. god. su u tijeku obnoviteljski radovi te su oltar kao i propovjedaonica još jedanput obnavljani. Tada su nadodani gipsani odljevi ukrasa koji su nedostajali (listići na girlandnim ukrasima, veći dio lisnog ornamenta s grba, mnogi dijelovi florealnih ukrasa itd.) i sve je skupa pozlaćeno novom matiranjem, uljanom pozlatom preko izvorne polirane bo-lusne pozlate.

Opisane slikane drvene plohe¹² s likovima anđela i oblacima iza oltarne pale koje su činile, navodno, oltarnu nišu s kipom sveca ili scenskim prikazom nisu zatečene prilikom početka recentne obnove.

Oštećenja i kontaminacije

a) oštećenja izazvana fizikalno-kemijskim procesom starenja (zamor materijala)

Tutkalno ljepilo je oslabilo te su se daske arhitekture oltara i profilacije razljepile, stupovi su klimavo postavljeni (popustili su moždanici i kajlice). Boja je u potpunosti krepirala i vezala se, slojevito, s prašinom i paučinom.

¹¹ Fotografije od 16. ožujka, iz 1911. god. koje je snimio prof. Gjuro Szabo (Ministarstvo kulture RH, Fototeka Uprave za kulturni razvitak i kulturnu politiku, inv. br. 32. 911, br. negativna IV-505).

¹² Doris Baričević, "Propovjedaonica u Remetincu - djelo pavlinskog kipara", Peristil 20/1977., str. 86.

b) oštećenja biološke naravi

Infestacija materijala kojim je sagrađena arhitektura oltara mikroorganizmima poput gljivica, plijesni, bakterija i algi nije bilo zamjetnih u znatnijoj mjeri osim pri dnu oltarne cjeline, ali je zato tzv. labirintska crvotočina izazvana ličinkama kukaca (*Anobium punctatum*) prisutna u najvećoj mogućoj mjeri – postignut je tzv. termitski učinak razaranja drvene strukture i to u svim dijelovima izrađenim od lipinog drveta. To je naročito evidentno kod ukrasa i skulptura kod kojih je tkivo drveta pretvoreno u potpuno prašnjavu tvar.

c) oštećenja fizičke naravi

Mehanička oštećenja izazvana udarcima o polikromirano drvo prisutna su uglavnom na menzi oltara. Vidljive su perforacije zbog upotrebe čavala, provođenja električnih instalacija i sl. Menza je već mijenjana i potpuno je istrošena, a kamena ploča s «moćima sveca» je nestala.

d) oštećenja izazvana mikroklimatskim promjenama i kapilarnom vlagom

Polikromija koja je bila u doticaju sa zidom je znatno stradala kao i samo drvo (naročito pri dnu oltara) jer ih je zbog higroskopnosti materijala oštetila kapilarna vlaga iz zida. Na tim mjestima se polikromija trusi i otpada te nastaju prema obujmu značajnije zamjetne lakune.

e) neadekvatne intervencije i naknadne kontaminacije

Postupak obnove sa preslikom iz 19.st. i neadekvatnom pozlatom, ukidanje nekih izvornih ukrasa (girlandnih ukrasa iznad skulptura Sv. Jeronima i Sv. Augustina) pa i dijelova oltara (slika umjesto niše) i sl. su postupci koji su, dakako, nagrdili oltarnu cjelinu. U neadekvatne intervencije svakako se mogu ubrojiti još i: premještanje skulptura Sv. Stjepana i Sv. Ladislava zajedno s postamentima sa predele ponad glavne trabeacije; okretanje postamenta skulptura i njihovo naopako postavljanje; zamjena izvornih drvenih ukrasa (listića i voća s girlandi, listića i voluta s kapitela, florealnih dijelova kartuše, raznih dijelova skulptura, itd.) gipsanom, grubljom formom i sl. Te intervencije u konačnici, ipak, nisu u znatnijoj mjeri devastirale, ali su promijenile izvorni izgled oltarne cjeline te osiromašile nekoć raskošniji objekt.

Konzervatorsko-restauratorski radovi

Predložen je kompletni konzervatorsko-restauratorski zahvat na izuzetno jako oštećenim dijelovima retabla koji obuhvaća sljedeće postupke: izrada dokumentacije stanja prije, tijekom i nakon konzervatorsko-restauratorskih radova, čišćenje, impregniranje spužvaste i prašnjave strukture drveta, podljepljivanje kredno-tutkalnog i polikromnog sloja, skidanje preslika i neautorskih dodataka, restitucijski radovi i rekonstrukcije, stolarski i drvorezbarski radovi,

krediranje i niveliranje lakuna, retuš, dezinfekcija, profilaktička zaštita, dekompozicija oltarne cjeline i transport, rekonstrukcija, etc, etc...

Prva faza obnove

Prva faza obnove je obuhvatila kompletne konzervatorsko-restauratorske radove na obje slike s oltara (oltarna pala sv. Antuna Padovanskog i slika anđela s pokaznicom s atike) te na asistentskim skulpturama, grbu Patačića i girlandama s voćem. Na slikama su do listopada 2004.god. napravljeni kompletni postupci obnove: izrada novih podokvira, strip-lining, čišćenje lica i pozadine, impregniranje polikromnog sloja, krpane perforacija, retuš, UV zaštita i profilaktička zaštita. Nakon tih radova započeti su radovi na konsolidaciji i konzervaciji materijala na ostalim artefaktima s oltara (skulpture, grb, girlande). Na grbu su se izveli drvorezbarski radovi rekonstrukcije ukrasa jer su se raspali u prašnjavu strukturu, a već je prethodna obnova zakomplicirala postupak kitanjem i modeliranjem mnogih nedostajućih dijelova u gipsanoj formi. Prva je faza obnove završena do 30. siječnja, 2005. god., a kompletna se arhitektura retabla planirala staviti u obnovu sredinom 2005. god..

Druga faza obnove

U mjesecu svibnju, 2005. god. dekomponirana je arhitektura oltara i započeti su radovi obnove arhitekture: spajanje dijelova, restitucijski radovi i rekonstrukcije, krediranje, retuš i pozlate. Tijekom 2005. god. su napravljeni svi stolarski, drvorezbarski i kiparski radovi. Arhitektura oltara je u cijelosti očišćena, napravljeni su restitucijski radovi i poboljšana je statika svih dijelova i oltara u cjelini. Kompletni dijelovi arhitekture su retuširani i zaštićeni voštanim firnisom, a prema stanju izvornika. Izvedena je dezinfekcija svih dostupnih dijelova natapanjem u drvocidu i izlaganjem niskim temperaturama (-15° C) tijekom zimskog perioda te impregnacijom pojedinih dijelova (naročito ukrasa) u paraloidnoj otopini. Tijekom lipnja 2006. god. oltar je postavljen na njegovo staro mjesto u kapeli gdje je nakon dugo vremena zapuštenosti zasjajio novim sjajem kao i cijela kapela.

Konzervatorsko-restauratorska istraživanja

Iznad trabeacije prvoga kata, s bočnih strana, stoje skulpture svetih kraljeva Stjepana i Ladislava kojima to nije izvorno mjesto. Oni su izvorno bili postavljeni između stupova retabla uz skulpture Sv. Jeronima i Sv. Augustina. To potvrđuju tragovi baza na predeli i konstrukcija vijenca koja nije predviđena za bilo kakove skulpture ili ukrase. Baze na kojima su oni bili postavljeni okrenute su naopačke da bi bolje pristajale na uskoj zoni vijenca. Baze su izvorno

bile obojane u plavu boju i vrlo su nevjesto bile marmorizirane crvenim i bijelim linijama (žilama). Njihovo je stanje vrlo loše i jedva izdržavaju težinu skulptura.

Bojanje arhitekture oltara u crno i impostiranje oltara pada najvjerojatnije u gotovo isto vrijeme kada i gradnja propovjedaonice (poč.18.st.), a godina 1642. koja se spominje na ukлади predele je najvjerojatnije godina nastanka oltarne arhitekture koja je izvorno bila bogato marmorizirana što dokazuju mnogobrojne sonde. Ta je polikromija napravljena bez kredne osnove što karakterizira slabu tehniku manjih radionica. Tezi o ranijem datiranju nastanka oltarne cjeline u prilog ide i upotreba greguravih ukrasnih letvica tipičnih za 17.st. Radi se o valovito profiliranim ukrasnim letvicama izrađenih profiliranom blanjalicom na šablonskoj zupčastoj letvi čija je forma devastirana zbog trošnosti matreijala i naknadnim intervencijama.

Istovjetno izrađeni i obrađeni girlandni ukrasi s oltara Sv. Antuna Padovanskog i propovjedaonice govore u prilog istovremenosti impostacije obje cjeline jer imaju identične girlandne ukrase koji su vjerojatno rad iste drvorezbarske radionice. Naime, na sjevernom zidu broda je postavljena barokna propovjedaonica (donacija pukovnika Pavla Patačića), rad nepoznatog pavlinskog drvorezbara, a koja je polikromirana (crna s pozlatom) po uzoru na oltar (polikromiran s kraja 17.st.).

Istraživanja polikromije oltarne arhitekture sondiranjem su pokazala da se ispod jednog ili najviše dva istovjetna preslika nalazi višebojna marmorizacija ali bez tutkalno-kredne osnove. To nije slučaj kod tordiranih stupova. Oni su obrađeni drugom tehnikom i izvorno su bili marmorizirani u zelenom tonu, dok su ravni stupovi bili crveni i bez tutkalno kredne osnove (preparacije). Evidentnom je ubrzo postala činjenica da je marmorizacija bijelim linijama na crnoj podlozi kvalitetnija nego prvotna crvena polikromija na tijelu stupova s predele, ali i s atike. Jedino su tordirani stupovi imali kvalitetnije izvedenu izvornu marmorizaciju.

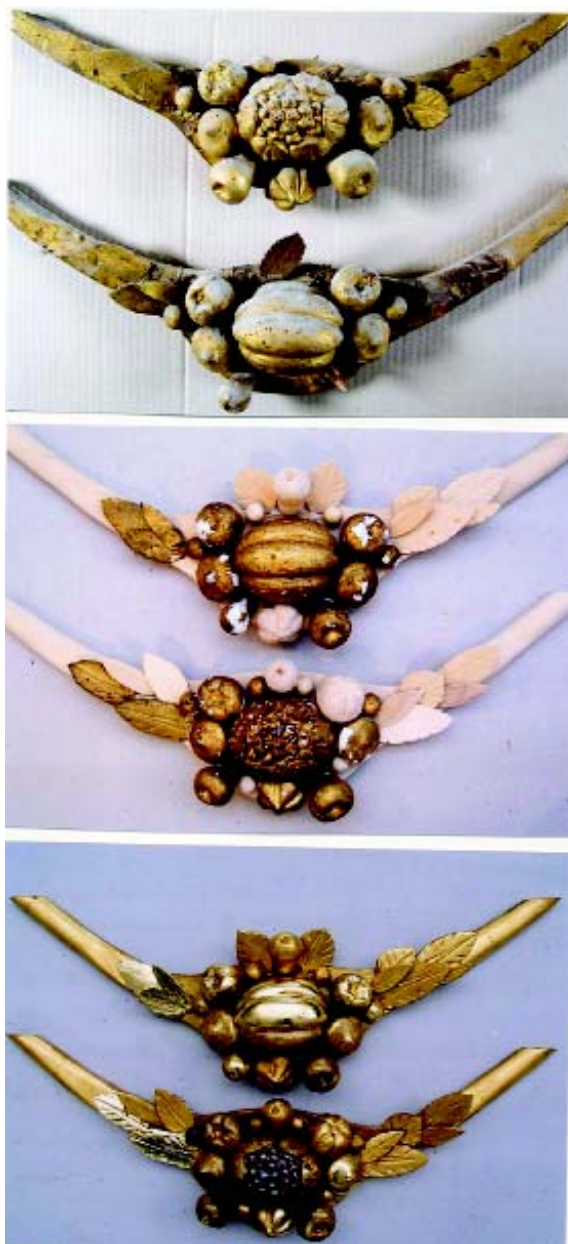
Oltar svojim atičnim dijelom zakriva najsadržajniji dio zidnoga oslika: oživljavanje djeteta iz ciklusa fresko slika o životu Sv. Antuna Padovanskog. Bočna krila se naslanjaju djelomice zakrivajući bočne zidne niše, a i obris ruba oltara nije usklađen sa konturom zida. Ove činjenice, kao i bočni ophodni otvori s obje strane menze idu u prilog tezi da je oltar bio rađen za neki drugi prostor - možda za neku proštenjarsku ili hodočasničku crkvu gdje su ophodi oko glavnih oltara sasvim uobičajeni ili pak je prvotno bio samo pomaknut bliže prema trijumfalnom luku kapele.

Oltar Sv. Antuna Padovanskog, (17.st.) Rkt župa Kraljice Sv. Krunice, Remetinec
Rekonstrukcija pozlaćenog ukrasa s atike – 2 kom. (spajanje razljepljenih dijelova, impregnacija drveta, dezinfekcija, čišćenje, podljepljivanje polikromije, kitanje, rekonstrukcija, krediranje, retuš). Fot: 1.i 2. - ukrasi prije rekonstrukcije dijelova; fot. 3. - stanje izvorne pozlate

Oltar Sv. Antuna Padovanskog, (17.st.), Rkt župa Kraljice Sv. Krunice, Remetinec
Fotografije: Rekonstrukcija lateralnih ukrasa s atike: nakon krediranja i bolusiranja te nakon provedenih postupaka pozlate i posrebrivanja

Oltar Sv. Antuna Padovanskog, (17.st.), Rkt župa Sv. Krunice, Remetinec
Fotografije: Obnova girlandnih ukrasa s vijenca: prije radova, nakon rekonstrukcija
nestalih dijelova te nakon pozlaćivanja i posrebrivanja

Sondiranja i mikropresjeci slojeva kredne osnove, polikornog sloja i lakova predočila su sljedeća stanja:

Stratigrafija slojeva arhitekture oltara

0. drveni nosioc	izvorno
1. kredni sloj	izvorno nepostojeći ili vrlo tanak
2. marmorizacija	izvorno
3. crna tempera	
4. crni i smeđi sloj s marmorizacijom na profilacijama	
5. sloj nečistoća i prašine	skinuto u recentnoj obnovi

Stratigrafija slojeva skulptura i ukrasa

1. drveni nosioc	izvorno
2. kredni sloj	izvorno
3. bolus	izvorno
4. pozlata 23 K / oksidirano srebro sa žutom lazurinom - izvorno	
5. sloj šelaka i nečistoća	skinuto u recentnoj obnovi
6. kredni sloj	skinuto u recentnoj obnovi
7. mixtionska mat pozlata	skinuto u recentnoj obnovi

Prezentacija

S obzirom da je oltar već bio dekomponiran i preinačavan osnovna je dilema konzervatorsko-retauratorske studije oltarne cjeline bila oko donošenja odluke o završnoj prezentaciji oltara. Krucijalno pitanje je bilo da li ga je moguće prezentirati u izvornom stanju ili se treba zadržati na sadašnjem obliku i osliku. S obzirom da je oltar danas sastavljen iz nekoliko različitih cjelina (arhitekturom i slikom s atike iz 17.st.; preslikom iz 18.st.; oltarnom palom iz 19.st.; girlandama iz iste radionice kao one na propovjedaonici i sl.) te da je retabl ukrašavan i oslikavan paralelno ili sa malim vremenskim odmakom s propovjedaonicom donijet je zaključak da će se prezentirati zatečeno stanje oltarne cjeline (crni oltar s pozlatom). To tim više jer su probe otkrivanja izvorne marmorizacije redom ukazivale ili na marmorizaciju slabe likovne kvalitete ili na tehniku marmoriziranja bez kredne osnove. Dobiveni rezultati čišćenja i skidanja preslika redovito su ukazivali na slabu tehnologiju i lošu likovnu kvalitetu izvornog oslika. Osim toga, crni oltar s pozlatom i crna propovjedaoni-

ca s pozlatom nakon recentne obnove biti će stilski ujednačeni kao i u vrijeme njihova impostiranja u crkvi.

LITERATURA

1. AA.VV. „Konzervatorsko-restauratorski elaborat“, Crkva bl. Djevice Marije od svete krunice, Remetinec, Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb, 1999.
2. Cvekan Paškal, „Franjevci u Remetincu“, Virovitica, 1995.
3. Badurina Anđelko (ur.), „Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva“, Sveučilišna naklada Liber, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985.
4. Hall James, „Rječnik tema i simbola u umjetnosti“, A. Cesarec, Zagreb, 1991.
5. Horvat Anđela, „Između gotike i baroka“, Zagreb, 1975.
6. Horvat A., Matejčić R., Prijatelj K., «Barok u Hrvatskoj», Liber, Zagreb, 1982.
7. Koščak Anđelko, „Remetinec i Oštrice“, Zagreb-Remetinec, 1998.
8. Koščak Anđelko (ur.), „Patačići od Zajezde i crkva u Remetincu“- zbornik radova, Društvo za povjesnicu zagrebačke nadbiskupije, „Tkalčić“, Zagreb, 2006.
9. Koščak Anđelko (ur.), „Patačići od Zajezde i crkva u Remetincu“- zbornik radova, Društvo za povjesnicu zagrebačke nadbiskupije, „Tkalčić“, Zagreb, 2006.
10. Lentić-Kugli I., „Građa za proučavanje varaždinskih pictora u 18. st.“, (Ildio), Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, XXVI, br. 4, 1977.

SAŽETAK

OLTAR SV. ANTUNA PADOVANSKOG, REMETINEC, 17.ST.

Konzervatorsko-restauratorska studija obnove oltarne cjeline

Ovim su tekstom obuhvaćena sva izvedena konzervatorsko-restauratorska istraživanja i radovi na obnovi te revitalizaciji izuzetno jako devastiranog baroknog oltarnog retabla Sv. Antuna Padovanskog iz crkve Kraljice svete Krunice u Remetincu kraj Novog Marofa. Bitne intencije teksta su: opisati izvornik, sve kontaminacije, naknadne interpolacije i neautorske dodatke; ilustrirati opseg devastacije retabla; opravdati etiku primijenjenih konzervatorsko-restauratorskih intervencija i objasniti kompatibilnost izvedenih rekonstrukcija. Govori se i o opravdanosti primijenjenih konzervatorsko-restauratorskih metoda te se ukazuje na nužnost i opravdanost spašavanja preslika na uštrb izvornog mramoriziranog sloja koji je stradao ali je i prilikom impostacije retabla anuliran. Crni je preslik kompatibilan sa izvornom polikromijom propovjedaonice, a s kojom je, čini se, oltar, ako ne istovremeno, a onda u kratkom vremenskom intervalu impostiran u tkivo crkve.

Ključne riječi: oltar, istraživanja, izvornik, kontaminacije, interpolacije, devastacija, obnova, revitalizacija, prezentacija.

ZUSAMMENFASSUNG

DAS ALTAR DES HL. ANTONIUS VON PADUA, REMETINEC, 17.JH.

Konservierungs- und Restaurierungsstudie der Renovierung des Altars

Folgender Text umfasst alle durchgeführten Konservierungs- und Restaurierungsforschungen und Arbeiten an der Renovierung und Revitalisierung des starkdevastierten Altartabels des Heiligen Antonius von Padua in der Kirche der Königin des heiligen Rosenkranzes in Remetinec in der Nähe von Novi Marof. Wichtige Intention des Textes ist, den ursprünglichen Zustand, alle Kontaminierungsprozesse, nachträgliche Interpolierungen und nicht vom Author vorgenommene Eingriffe zu beschreiben; Ausmaß der Beschädigung des Retabels zu illustrieren; Ethik der angewandten Konservierungs- und Restaurierungsinterventionen zu begründen und Kompatibilität der durchgeführten Rekonstruktionen zu erklären. Es wird sowohl über die Berechtigung der angewandten Konservierungs- und Restaurierungsverfahren gesprochen, als auch auf die Notwendigkeit und Berechtigung der Rettung des Abbildes zum Schaden der ursprünglichen marmorisierten Schicht hingewiesen, die beschädigt doch während der Impostierung des Retabels in die Kapelle annulliert wurde. Das schwarze Abbild ist zu der ursprünglichen Vielfarbigkeit der Kirchenkanzel kompatibel, die scheinbar, wenn nicht zeitgleich dann in einem kurzen Zeitabstand in die Basis der Kirche impostiert wurde.

Schlüsselworte: Altar, Forschungen, Original, Kontaminierung, Interpolierung, Erneuerung, Devastierung, Revitalisierung, Präsentation